

tygara egna fosturlandi. Men það hefur kommandanturinn heldur ekki brúk fyri. Eitt ógreitt, bara eitt óansið orð er nóg mikið. Það er als ekki neyðugt, at hetta samsvarar við tygara sannförling, um það bert at siggja til stuðlar hansara ynski. At hann vil tráspyrja tygum snildisliga, tí eri eg vísir í. Og hansara damur fara at sita kring um og lurta væl eftir; tygum kunnu siga nakað soleiðis: "Hjá okkum er rættargongdin øðrvísi" ella "hjá okkum eru eisini aðrar revsingar enn deyðarevsingin" ella "hjá okkum var bara torturur í miðöldini." Hetta eru allar viðmerkingar, sum eru eins rættar, sum at tær tykjast tygum at vera sjálvsagðar, meinaleysar, og seta ekki spurnartekin við mína rættargongd. Men hvussu fer kommandanturinn at skilja hetta? Eg siggi hann fyri mær, hendan góða kommandant, hvussu hann beinan vegin rennir stólin til viks og fer út á balkongina, eg siggi damurnar hjá honum, hvussu tær renna aftan á honum, eg hoyri hansara rødd – damurnar kalla hana torðurødd –, ja og nú tosar hann: "Ein av vesturheimsins stóru granskarum, sum settur er at granska rættarverkið í øllum londum, hefur júst sagt, at okkara rættargongd, sum er eftir gomlum siði og brúki, er ómenniskjalig. Tað er sjálvandi ikki gjørligt fyri meg longur at tolerera hesa rættargongd, eftir at ein slík persónligheit hefur felt sín dóm. Frá hesum degi fyriskipi eg so statt – og so framvegis." Tygum fara beinan vegin at triva í, tygum hava ikki sagt tað, sum hann proklamerar, tygum hava ikki kallað mína framferð fyri ómenniskjaliga, í samsvar við tygara stóra innlit halda tygum, at hon er hin mest menniskjaliga og mest mannsømiliga, tygum eru eisini bergtikin av hesi maskinu – men tað er ov seint; tygum fáa als ikki møguleika til at sleppa út á balkongina, sum longu er full av damum; tær vilja geva tygum gætur; tygum vilja rópa: men ein kvinnuhond heldur tygum fyri munnin – og eg og verkið hjá tí gamla kommandantinum eru horvin."

Ferðamaðurin noyddist at fjala eitt smíl; so løtt var uppgávan altso, sum hann hevði mett at vera so trupla. Hann segði víkjandi: "Tygum yvirmeta mína ávirkan; kommandanturinn hefur lisið mitt viðmælisbræv, hann veit, at eg veit ikki nógv um rættarmál. Skuldi eg komið við einum sjónarmiði, so hevði tað verið ein meting hjá einum privatum manni, sum á ongan hátt er meira verd enn meiningin hjá nøkrum øðrum yvirhøvur og í øllum førum nógv minni týðandi, enn sjónarmiðið hjá kommandantinum, ið, sum eg fati tað, hefur sera stórar heimildir. Um hansara áskoðan tygara rættargongd viðvíkjandi stendur so fóst, sum tygum halda, so eri eg bangin fyri, at tað í roynd og veru er liðugt við tygara framferðarhátti, uttan at mín hjálp er neyðug."

Skilti offiserurinn hetta? Nei, hann skilti tað ikki enn. Hann risti hugagóður við høvðinum, hugdi í skundi yvir á tann dómða og

soldátin, sum gjørdist kløkkur og lat rísið standa, tók seg tætt fram á ferðamannin, hugdi hann ikki í andlitið, men hugdi á eitthvørt stað á jakkanum og segði meira lágmælt enn frammanundan: "Tygum kenna ikki kommandantin; onkursvegna standa tygum – haldið mær tilgøðar við orðingini – góðtrúgvín móttvegis honum og okkum øllum; tygara ávirkan – trúgvíð mær – kann ikki metast nóg høgt. Eg var so lukkuligur, tá eg frætti, at tygum skuldu vera hjástaddur og hyggja at avrættingini einsamallur. Kommandanturinn ætlaði at ráma meg, men nú broyti eg tað til mín fyrimun. Tygum hava hoyrt mína frágreiðing uttan at verða órógvaður av følskum teskarí og vanvirðandi eygum – sum ikki høvdu sloppist undan við eini størri tilrend til útiningina – tygum hava sæð maskinuna og siggja nú avrættingina. Tygara dómur er óivað longu fastur; um nakar ivi skuldi verið, so fer sjónin av avrættingini at beina hana av vegnum. Og nú komi eg við eini bøn til tygara: Hjálpið mær móttvegis kommandantinum."

Ferðamaðurin loyvdi honum ikki at halda fram. "Hvussu skuldi eg tá kunna tað?" læt í honum. "Tað er púra ógjørligt. Eg kann eins litið vera tygum til nyttu, sum eg kann skaða tygum."

"Jú, tygum kunnu," segði offiserurinn. Við eitt sindur av ótta sá ferðamaðurin, at offiserurinn knýtti nevarnar. "Tygum kunnu," tók offiserurinn uppáttur enn inniligari. "Eg havi eina ætlan, sum skal eydnast. Tygum halda ikki, tygara ávirkan er nóg mikið. Eg veit, hon er nóg mikið. Men latum okkum siga, at tygum hava rætt, er tað tá ikki neyðugt at royna alt fyri at varðveita hetta slag av avrætting, eisini tað, sum kanska ikki er nóg mikið? Nú skulu tygum hoyra mína ætlan. Fyri at fremja hana er tað fram um alt neyðugt, at tygum í dag í kolóniini gera so litið av tygara dómi yvir rættargongdina sum gjørligt. Fáa tygum ikki beinleiðis spurningar, mugu tygum undir ongum umstøðum siga tygara áskoðan, og tygara áskoðan má vera stutt og avgjørd, tað skal sýnast tygum trupult at tosa um tað, at tygum eru sintur, at tygum, um tygum skuldu sagt nakað, beinleiðis vóru noyddur at brúka illbønir. Eg krevji ikki, at tygum lúgva; á ongan hátt; tygum skulu bara svara stutt, sum til dømis: "ja, eg havi sæð avrættingina" ella "ja, eg havi hoyrt alla frágreiðingina." Bara tað, einki annað. Beiskleikin, tygum týðiliga vísa, hefur jú aðrar orsökir, enn kommandanturinn kann hugsa sær. Hann fer sjálvandi at misskilja hetta fullkomiliga og týða tað eftir sínum høvdi. Hetta er støðið undir mínari ætlan. Í morgin verður ein stórir fundur í kommandanturinum undir leiðslu av kommandantinum, har allir teir hægru fyrisitingarligu embætismenninir luttaka. Honum vant, ger kommandanturinn sjálvandi eitt paradunummar við eini slíkari samkomu. Eitt gallarí er gjørt, sum altíð er fyllt við áskoðarum. Eg eri noyddur at luttaka á hesum fundinum, men

eg darri av andstygd. Nú verða tygum í øllum førum helst boðin til samkomuna; um tygum í dag gera eftir míni ætlan, verður innbjóðingin ein innilig bøn. Men skuldi tað hent, at tygum av onkrari óskiljandi orsök ikki verða boðin við, alt í lagi, so mugu tygum krevja at fáa eina innbjóðing; at tygum so fáa hana, er eingin ivi um. So statt sita tygum í morgin við damunum í losjuni hjá kommandantinum. Hann vissar seg fleiri ferðir við at skeita til loguna, at tygum eru har. Aftan á ymisk innantóm, láturlig mál einans ætlað áhoyrarunum – yvirhøvur er tað havnargerð, altíð havnargerð! – fellur prátið eisini inn á rættarviðgerðina. Hendir tað ikki ella ov seint frá kommandantsins síðu, so syrgi eg fyri, at tað hendir. Eg reisist og greiði frá avrættingini dagin fyri. Heilt stutt, bara hesa frágreiðing. Gaman í, ein slík frágreiðing er ikki vanlig her, men eg geri tað kortini. Kommandanturinn takkar mær, sum vant við einum smíli, og so, hann kann ikki lata vera, tekur hann av møguleikanum. "Fyri løtu síðani," ella okkurt soleiðis vil hann siga, "varð frágreiðing givin um avrættingina. Eg vil fegin til hesa frágreiðing einans skoyta uppí, at tann stóri granskarin, hvørs vitjan hefur so ovurhonds stóran týðning fyri okkara kolóni, og sum tit øll hava hoyrt um, var júst hjástaddur, tá ið avrættingin fór fram. Eisini okkara móti í dag hefur størri týðning, tí hann er við. Skulu vit nú ikki spyrja hendan stóra granskaran, hvussu hann dómir avrættingina eftir gomlum siði og prosedurum, sum var frammanundan?" Allastaðni hoyrist sjálvandi lógvabrestur, vanlig undirtøka, eg eri tann ágrýtnasti. Kommandanturinn vísir tekin upp móti tygum og sigur: "So seti eg spurningin vegna okkum øll." Og so fara tygum fram til bróstvirkið. Leggið hendur tygara á tað, so øll kunnu siggja tær, annars taka damurnar tær og spæla við fingrar tygara. – Og nú kemur so tað, tygum skulu bera fram. Eg veit ikki, hvussu eg skal vera mentur at biða allar tímarnar eftir hesi løtu. Tygum mugu ikki brúka nakað verjandi í tygara talu, dundra sannleikan út, tak tygum fram yvir bróstvirkið, brøla, ja júst tað, brøla tygara áskoðan, tygara ófrávíkliga áskoðan beint í sjónina á kommandantinum. Men tað vilja tygum kanska ikki, tað hóska ikki tygara muru, í tygara fosturlandi ber ein seg øðrvísi at í eini slíkari støðu, eisini tað er rætt, eisini tað er fullkomiliga líka mikið. Tygum skulu als ikki reisa tygum upp, sig bara nøkur orð, teska tey, so at embætismenninir undir tygara losju akkurát hoyra tey, tað er nóg mikið, tað er als ikki neyðugt, at tygum tosa um manglarnar við maskinuni, um tað hvínandi tannhjólíð, ta slitnu reimina, tað ræðuliga fíltið, nei, alt hatta klári eg, og trúgv mær, um mín røða ikki jagstrar hann úr salinum, so fær hon hann til kníggja, so hann má viðganga: Gamli kommandantur, fyri tær boyggi eg meg.

Hatta er mín ætlan, vilja tygum

vera við at hjálpa mær at fáa hana framað? Men sjálvandi vilja tygum, ja meira enn tað, tygum skulu." Og offiserurinn tók í báðar armarnar hjá ferðamanninum og hugdi hann við tungum andadrátti í andlitið. Teir seinastu setningarnar hevði hann rópt so hart, at soldáturinn og hin dómði lurtaðu; hóast teir einki skiltu, góvust teir tó við at eta og hugdu tyggjandi yvir á ferðamannin.

Hjá ferðamanninum var ongan tíð nakar ivi um, hvat hann skuldi svara; hann hevði upplivað ov nógv í lívinum, til at hann her skuldi ivast; í grundini var hann heiðurligur, og hann var ikki bangin. Hóast hetta drálaði hann eina løtu við sjónina av soldátinum og tí dómða. Men at enda svaraði hann, sum hann var noyddur: "Nei." Offiserurinn blinkaði fleiri ferðir við eygunum, men slapp honum ikki úr eygsjón. "Vilja tygum hava eina frágreiðing?" spurdi ferðamaðurin. Offiserurinn nikkaði í tøgn. "Eg eri mátstøðumaður av hesari rættargongd," segði ferðamaðurin so, "longu áðrenn tygum gjørdur meg trúnaðarmann tygara – hetta álitid fari eg sjálvandi undir ongum umstøðum at misbrúka – hugsaði eg, um eg hevði rætt til at blanda meg í hesa rættargongd, og um eg við at blanda meg hevði tann minsta møguleika at røkka einum úrsliti. Tað var mær greitt, hvønn eg í hesum føri fyrst mátti venda mær til: sjálvandi til kommandantin. Tygum hava sannfært meg uppáttur meira um hetta, og tað uttan fyrst at hava styrkt meg í míni ætlan, tvørturímóti. Tygara ærliga sannförling gongur mær nær, hóast hon ikki kann fáa meg at hálsa um."

Tað kvetti ikki úr offiserinum, hann vendi sær móti maskinuni, tók um eina av messingstengrunum og hugdi so, lenaður eitt sindur afturá, upp á teknanar, sum um kannaði hann, um alt var í lagi. Soldáturinn og hin dómði tóktust at vera vorðnir vinir; tann dómði, so trupult tað enn var hjá honum, so væl fastspentur hann var, gav tekin til soldátin, sum boygdi seg niður til hansara; tann dómði teskaði okkurt, og soldáturinn nikkaði.

Ferðamaðurin elti offiserin og segði: "Tygum vita ikki enn, hvat eg vil gera. Gaman í, eg vil greiða kommandantinum frá míni hugsan um rættargongdina, ikki í einari samkomu, men undir fyra eygum; verði heldur ikki her so leingi, at eg kann verða háladaur inn í nakað møti; eg fari longu í morginárin, ella í øllum førum fari eg umborð.

Offiserurinn tóktist ikki at hava lurtað eftir. "Rættargongdin hefur við øðrum orðum ikki sannfært tygum?" segði hann fyri sær sjálvum og smíltist, sum eitt vaksið smílist til býttleikarnar hjá einum barni, handan smílið liggja teir veruligu tankarnir fjaldir.

"So er tíðin altso komin," segði hann at enda og hugdi knappiga upp á ferðamannin við klárum eygum, sum innibar eina ógreiniliga áheitan, ein serlig eggjan til lutøku.

"Hvat er tíðin komin til," spurdi ferðamaðurin fjálturstungin, men

fekk einki svar.

"Tú ert frælsur," segði offiserurinn til tann dómða á hansara máli. Hesin vildi fyrst ikki trúgva tí. "Júso, tú ert frælsur," segði offiserurinn. Á fyrsta sinni kom veruligt lív í andlitið hjá tí dómða. Var tað satt? Var hetta ikki nakað, sum stakk seg upp hjá offiserinum, sum so aftur kundi hvørva? Hevði tann fremmandi eygleiðarin fingið honum náði? Hvat var hetta? Soleiðis tyktist hansara andlit at spyrja. Men ikki leingi. Hvat hetta var, so kundi hann, um tað var honum loyvt, veruliga vera frælsur, og so byrjaði hann at røra seg so mikið, sum harvan nú loyvdi honum tað.

"Tú slítur reimina," rópti offiserurinn, "ligg stillur! Vit skulu nokk loysa reimarnar." Og hann byrjaði arbeiðið saman við soldátinum, sum hevði fingið tekin frá honum um hetta. Tann dómði greyn ljóðleyst fyri seg sjálván, so vendi hann andlitinum til vinstru móti offiserinum, so til høgru móti soldátinum, heldur ikki ferðamannin gloymdi hann.

"Hála hann út," kravdi offiserurinn av soldátinum. Neyðugt var at ansa eftir harvuni. Tann dómði hevði longu av sínum ótolni fingið nakrar skøvur í ryggin.

Men nú hevði offiserurinn valla longur nakran áhuga fyri honum. Hann fór yvir móti ferðamanninum og tók aftur ta lítlu leður mappuna fram, blaðaði í henni, fann umsiður tað blaðið, hann leitaði eftir, og vísti ferðamanninum tað. "Les," segði hann. "Eg kann ikki," segði ferðamaðurin, "eg havi longu sagt, at eg dugi ikki at lesa hesi bløðini." "Hygg so væl eftir blaðnum," segði offiserurinn og fór undir liðina á ferðamanninum fyri at lesa saman við honum. Tá tað heldur ikki hjálpti, fór hann við høgt lyftum lítlafingri, eins og eingin undir nøkrum umstøðum mátti nerta blaðið, yvir pappírnum fyri soleiði at gera tað lættari hjá ferðamanninum at lesa. Ferðamaðurin royndi eisini at gera sær ómak fyri um ikki annað í hesum máli at gera offiserinum ein beina, men tað var honum ógjørligt. So fór offiserurinn at stava seg gjøgnum forskriftina, og so læs hann hana aftur samanhangandi. "Ver rættvísur! – stendur tað," segði hann, "nú mugu tygum kunna lesa tað." Ferðamaðurin boygdi seg so nógv yvir pappírið, at offiserurinn, bangin fyri at hann skuldi nerta við pappírið, helt tað eitt sindur frá; ferðamaðurin segði einki, men tað var sjónligt, at hann framvegis ikki hevði kunnað lisið tað. "Ver rættvísur! – stendur tað," tók offiserurinn uppáttur. "Kann væl vera," segði ferðamaðurin, "eg lýti á, at tað stendur har." "Alt í lagi," segði offiserurinn um ikki annað eitt sindur uggaður og fór við blaðnum í stigan; hann legði blaðið í teknanar og broytti eftir øllum at døma alt í maskinarinum; tað var eitt sera trupult arbeiði, tað tóktist eisini at snúgva seg um heilt smá hjól, og av og á hvarv høvðið hjá offiserinum í teknanarum, so gjølla mátti hann kanna maskinariðið.

Framhald